

Kasíková, H., & Valenta, J. (Eds.). (2024). *Učitelé učitelů: profesní dráhy a pojetí výuky*. Praha: Karolinum.

Učitel a kvalita/profesionalita jeho činnosti, její klíčové znaky a projevy patří od 60. let minulého století ke klíčovým tématům v současné pedeutologické teorii, výzkumu, praxi i ve vzdělávací politice ve většině vyspělých zemí. Řada výzkumných studií dokládá zásadní vliv kvality učitele na kvalitu školního vzdělávání. Je logické, že kvalita vzdělávacích systémů nemůže překonat kvalitu učitelů, kteří v něm pracují, a že s odbornou a lidskou kvalitou učitelů stojí a padá kvalita školství. Podpora zvyšování kvality a profesionality učitelů a zkvalitňování systému jejich přípravy a dalšího profesního rozvoje jsou pak všeobecně považovány za klíčový nástroj vzdělávacích reforem a inovací v činnosti škol.

Jsou vytvářeny modely kvalitního učitele včetně formulování klíčových charakteristik kvality a profesionality učitele, ať už v podobě klíčových profesních znalostí tvořících poznatkovou bázi učitelství, či souboru profesních kompetencí často legislativně zakotvených v profesním standardu anebo prostřednictvím profesních rolí a odpovědností učitele v procesech vyučování a učení. Do centra pozornosti se v posledních desetiletích celosvětově dostává také zkoumání vnitřního světa učitele, utváření jeho profesní identity, vztah mezi skrytými fenomény, jakými jsou myšlení, emoce, motivace, potřeby, hodnoty a postoje učitele, a jed-

náním učitele v reálných pedagogických situacích.

Většina teoretických i výzkumných studií je však věnována učitelům mateřských, základních a středních škol. Zatímco kvalita této kategorie učitelů je všeobecně uznávána a výzkumně doložena jako klíčový faktor kvalitní výuky a kvality vzdělávacích výsledků žáků, dopad kvality výuky vysokoškolských učitelů – vzdělavatelů z učitelství fakult na studenty učitelství a na profesní kvality absolventů není dostatečně zdokumentován nejen u nás, ale ani v zahraničí. Teorie a výzkum týkající se vzdělavatelů budoucích učitelů patří v českém kontextu až na několik výjimek (zejm. studie Vašutové a Kasíkové) k bílým místům, a proto považuji recenzované dílo za významný příspěvek k rozvoji oboru pedeutologie a především za inspiraci k proměnám praxe přípravy učitelů na profesi s důrazem na významnou roli vzdělavatelů učitelů, zejména jejich pojetí výuky.

Publikace věnovaná monotematickým způsobem učitelům budoucích učitelů vznikla jako výsledek řešení výzkumného úkolu katedry pedagogiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy s identickým názvem, a to v rámci řešení projektu „Progres“ představujícího institucionální podporu vědy na Univerzitě Karlově. Navazuje na dlouhodobou vědecko-výzkumnou a pedagogickou prá-

ci obou hlavních autorů, docentů Hany Kasíkové a Josefa Valenty, kteří přizvali ke spolupráci mladší kolegy a doktorandy – Moniku Fialovou, Barbaru Pospíšilovou a Michaelu Váňovou.

Kniha je strukturována do jedenácti kapitol. V úvodní kapitole (H. Kasíková), věnované vzdělavatelům budoucích učitelů, jsou přehledně prezentována klíčová teoretická východiska, vysvětleny základní pojmy, podán přehled empirických zkoumání a odkaz na relevantní odborné zdroje. V následující kapitole (H. Kasíková a J. Valenta) je v centru pozornosti pojetí výuky vzdělavatelů učitelů, kteří v učitelských programech na fakultách připravujících učitele vyučují pedagogiku a psychologii. I zde jsou v úvodu prezentovány teoretická východiska a výzkumy této problematiky u nás i v zahraničí. Jádrem kapitoly je představení vlastní výzkumné sondy zjišťující, jaké je pojetí výuky u deseti vzdělavatelů budoucích učitelů. Čtenář ocení přehledný popis metodologie výzkumu i způsob prezentace výzkumných zjištění včetně jejich interpretace a vyvozování zobecňujících závěrů. Výzkum přináší řadu poznatků týkajících se identity vzdělavatelů učitelů – jak o své profesní práci přemýšlejí, jak ji prožívají, jaká jsou jejich profesní přesvědčení a jak to vše ovlivňuje jejich způsob výuky.

Další kapitola (J. Valenta) je věnována klíčovému aspektu v tématu kvalitní přípravy budoucích učitelů, kterým je vztah mezi teorií a praxí a snahy o jejich integraci ve výuce na fakultě připravující učitele. Na základě empirických dat nabízí autor

detailní vhléd do reality vysokoškolské výuky s důrazem na jeden z nejobtížnějších úkolů, kterým je v přípravě učitelů funkční propojení světa teorie a praxe. Také tato kapitola přináší mnoho zajímavých zjištění, např. o konkrétních způsobech propojování teorie a praxe, a to optikou vzdělavatelů učitelů na straně jedné a jejich studentů na straně druhé.

Tématem následující kapitoly (H. Kasíková) jsou oborové didaktici a jejich pojetí výuky. Vzhledem k tomu, že výzkumná sonda byla provedena u oborových didaktiků na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, je úvod kapitoly věnován koncepci učitelské přípravy na této fakultě, která prošla pozoruhodným vývojem zejména v posledních deseti letech. Autorka podrobně popisuje metodologii výzkumného šetření a prezentuje obsahově nesmírně zajímavou analýzu výpovědí respondentů bohatě ilustrovanou jejich autentickými výroky. Kapitola je uzavřena zobecněnou výpovědí o klíčových charakteristikách zkoumaných oborových didaktiků, jejich pojetí výuky, profesních přesvědčeních a motivacích k práci se studenty učitelství.

A co považují za důležité obecnější zjištění – empirická data jednoznačně dokládají význam podpůrného profesního a kolegiálního společenství pro profesní růst vzdělavatelů učitelů, pro kvalitu jejich výuky i spokojenost v profesi (aktuálně akcentovaný profesní wellbeing). Tato kapitola tak navazuje na kolektivní monografii z roku 2022 – Janišová, M., & Strouhal, M. (Eds.): *Učitelství vzdělávání a oborové didaktiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy* (Praha: Karolinum).

V ní je podrobně popsána organizační struktura podporující rozvoj kolegiálního společenství – Platforma didaktiků FF UK a Centrum učitelství FF UK, které jsou prostorem pro úzkou spolupráci oborových didaktiků a vzdělavatelů učitelů z kateder pedagogiky a psychologie, pro vzájemnou inspiraci ve výuce budoucích učitelů sdílením příkladů dobré praxe napříč různými studijními obory a programy, pro výzkumnou činnost a celkový profesní rozvoj vzdělavatelů učitelů. I tuto knihu vřele doporučuji k pročtení.

Také další kapitola (M. Fialová) se věnuje oborovým didaktikům a oborové didaktice. Autorka se v ní zabývá problematikou využití skupinových učebních činností ve výuce oborových didaktik. Oceňuji strukturaci kapitoly – od kvalitního teoretického uchopení tématu po prezentaci vlastního výzkumu. Přehledným způsobem dává autorka čtenáři nahlédnout do metodologie svého výzkumu (design případové studie, výzkumné otázky, popis vzorku) i jeho výsledků. Empirická část přináší zajímavé poznatky o využívání skupinové učební činnosti ve výuce vybraných oborových didaktik na PedF UK, o jejich místě v pojetí výuky, o realizaci a názorech na jejich využití z pohledu studentů a vzdělavatelů učitelů. Za velmi přínosné považuji jak prezentaci konkrétních podnětů pro zkvalitnění přípravy budoucích učitelů, tak také v obecnější rovině apel na kvalitu procesů výuky, na vliv vzdělavatelů učitelů a jejich učitelských kompetencí na rozvoj profesionality studentů v průběhu studia a na pojetí výuky, se kterým budou vstupovat do praxe.

V následující kapitole (M. Váňová) jsou předmětem pozornosti studenti učitelství a jejich názory na „ideál“ vzdělavatele učitelů, na jeho odborné i lidské kvality, které je inspirují v jejich osobnostním i profesním růstu a motivují je k přijetí větší odpovědnosti za průběh a výsledky studia i k nástupu do učitelské profese. Autorka prezentuje výsledky výzkumu názorů studentů a absolventů PedF UK na profesní i lidské kvality vzdělavatelů, které považují pro kvalitní přípravu budoucích učitelů za nejdůležitější. Také v tomto případě oceňuji design výzkumu i přehledný popis zjištěných dat a jejich přesvědčivou interpretaci.

Kapitola J. Valenty přináší hlubší vhled do poznání profesní identity vzdělavatelů učitelů, do důvodů a motivů ke vstupu do této profese i setrvání v ní. Inspirativní je koncepce empirické sondy do myšlení a prožívání sebe v profesi u vybrané skupiny vzdělavatelů učitelů. Přináší řadu zajímavých dat umožňujících nahlédnout do vnitřního světa této kategorie učitelů. Ještě podrobněji se vzdělavatelům učitelů věnuje následující kapitola z pera stejného autora, a to subkategorii učitelů, kteří přešli ze základní či střední školy učit na školu vysokou. Prezentace výsledků výzkumného šetření přináší řadu důležitých zjištění o této specifické skupině vzdělavatelů budoucích učitelů. V závěru kapitoly je shrnující reflexe vlastních zjištění autora zasazená do kontextu výzkumných dat zahraničních autorů.

Na tuto kapitolu navazuje další text J. Valenty věnovaný velmi specifické a nepočtené subkategorii vzdělavatelů budou-

cích učitelů, a to těm, kteří na začátku své profesní dráhy (před 30 lety) prošli divadelně-dramatickým vzděláváním na DAMU. Jádrem empirického šetření jsou výpovědi o tom, jak tyto studiem nabyté znalosti, dovednosti a zkušenosti ovlivnily u respondentů profesní filozofii a způsoby práce se studenty, jak se podílely na rozvoji jejich profesní identity a profesní dráhy. I tato rozsahem nevelká kapitola je zajímavým střípkem do mozaiky poznatků o vzdělavatelích učitelů.

Publikaci uzavírá kapitola (B. Pospíšilová) o subkategorii vzdělavatelů učitelů, kteří pracují v „dvojroli“ – jak na pedagogické či filozofické fakultě, tak současně dlouhodobě působí ve školské praxi jako lektori v dalším vzdělávání, mentoři, konzultanti apod. Jsou prezentovány výsledky výzkumu, které umožňují vhléd do myšlenkového a prožitkového světa této skupiny učitelů, kterou autorka vzhledem k jejich rozkročení mezi dvěma světy – akademickým a školskou praxí – trefně nazývá živými mosty mezi teorií a praxí. Bohatství a relevance získaných dat i způsob jejich prezentace rychle vtáh-

nou čtenáře do děje a upoutají jeho pozornost.

Celkově považují recenzovanou kolektivní monografii za významný tvůrčí počín představující inspirativní příspěvek k teorii (zejm. k rozvoji vysokoškolské didaktiky), výzkumu a praxi učitelského vzdělávání. Oceňují empirické zkoumání reality vysokoškolské přípravy budoucích učitelů, vhléd do pojetí výuky vzdělavatelů učitelů, do jejich pedagogické filozofie, neboť to představuje bílé místo v českém pedeutologickém výzkumu. Neméně si vážím bohatství konkrétních příkladů dobré praxe vysokoškolské výuky studentů učitelství, které mají velký inspirativní potenciál pro práci vzdělavatelů učitelů.

Knih rozhodně stojí za přečtení, doporučuji ji všem, kteří do hloubky přemýšlejí o přípravě budoucích učitelů a hledají cesty k jejímu zkvalitňování. Tedy především vzdělavatelům učitelům na univerzitách i ve školách, ale také studentům učitelství, doktorandům, tvůrcům kurikula učitelského studia a klíčovými aktéry vzdělávací politiky a decizní sféry.

*prof. PhDr. Vladimíra Spilková, CSc.
Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická;
e-mail: vladimira.spilkova@upce.cz*